

OBITUARI

Germaine Tillon i el compromís amb l'antropologia

Maria-Àngels Roque

Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed)

Al mes d'abril va morir l'etnòloga francesa Germaine Tillon als cent anys d'edat. Dona compromesa que va lligar la investigació científica amb l'acció en diferents fronts i cultures, comentava freqüentment a les entrevistes: "el que m'ha aportat lucidesa és l'etnografia, ja que m'ha donat una mirada respectuosa cap a la cultura dels altres". Aquesta lucidesa i l'afany de recerca contra l'opressió la varen portar a investigar sobre els camps de concentració nazis i stalinistes, la tortura a Algèria o, més recentment, el 2004, amb altres intel·lectuals, a fer una crida per l'Iraq. Nascuda l'any 1907, després de fer estudis d'arqueologia s'orienta cap a l'etnologia que estudià amb un dels grans mestres de la disciplina Marcel Mauss. El 1934 l'atzar va fer que rebés una beca per fer treball de camp a Algèria entre els berbers de l'Aurès. El 1940 torna a França i de seguida es converteix en una figura de la resistència francesa organitzant el que s'anomenarà la xarxa del Musée de l'Homme. Arrestada el 1942 va ser deportada al camp de concentració nazi de Ravensbrück on va morir la seva mare i on ella en un quadern d'amagat va escriure una opereta, *Le Verfügar aux inferns*. Repatriada a França, entre el 1945 i el 1954 va recollir una informació àmplia dels crims de guerra nazi, i va investigar sobre els camps stalinistes a la Unió

ment en què Germaine Tillon publica els seus primers llibres consagrats a Algèria: *L'Algérie* en 1957, reaparegut el 1961 amb el títol *L'Afrique bascule vers l'avenir*, i *Les ennemis complémentaires*, el 1960. En els seus treballs d'antropòloga ha volgut comprendre i explicar la violència en totes les cultures.

La seva estada en els anys cinquanta a Algèria li va servir també per denunciar la "pauperització" dels camperols, en analitzar les disfuncions de la societat colonial. Per què els camperols algerians

Germaine Tillon en el seu estudi a la dècada de 1960.

Soviètica. De retorn a Algèria entre el 1954 i el 1957 aspira essencialment a fer disminuir la misèria, organitzant l'educació dels infants i dels adults i, a partir del 1957, amb la intensitat dels combats, l'antropòloga només aspira a rescatar vides humanes dels atemptats, de les execucions i de la tortura, al mateix temps que investiga, com ho havia fet abans a Europa, sobre la tortura i els llocs de detenció. És el mo-

s'han empobrit entre el 1934 i el 1954? La construcció de carreteres, l'arribada de productes manufacturats havia destruït l'antic equilibri sense arribar a instaurar el nou. Què es pot fer per aconseguir una justícia més gran i facilitar la supervivència de la població? L'antropòloga creia que calia menys actuar sobre els efectes –distribuir ajuda entre els menys protegits– que sobre les causes, o sigui, sobre l'es-

estructura familiar, fent que les dones fossin més autònomes i permetent a tots –nens i nenes– prosseguir els estudis superiors.

Gran especialista de les cultures mediterrànies, més copiada que citada, Germaine Tillion amb la seva formació d'arqueòloga, mantenia que el patriarcat sorgit en el neolític havia configurat en els diferents pobles mediterranis un aire de família, valors i pràctiques compartides, però que les famílies volien viure al seu aire. La seva gran aportació és d'haver posat en evidència, sota la base de les seves aproximacions agosarades, amb el suport de material etnogràfic, l'especificitat de les estructures matrimonials en el món mediterrani, que funcionen de forma inversa a les estructures elementals proclamades per Claude Lévi-Strauss. A les societats musulmanes, però també a les antigues (Egipte, Israel, Grècia, Ro-ma...), i a tall de vestigis en diferents espais de la cristianitat llatina i ortodoxa de l'entorn mediterrani, es troba una predilecció per "viure junts i guardar les noies de la família per als nois de la família", o sigui de forma endogàmica.

En la seva obra més representativa *L'harem et les cousins* (1966) traduïda al castellà l'any 1967 amb el títol de *La condición de la mujer en el Mediterráneo*, explica clarament com el patriarcat nega a les dones el patrimoni material. I com la preocupació de conservar intacte el patrimoni pot comportar un conflicte amb Déu. En paraules de Germaine Tillion, els camperols magribins i d'altres bandes, amb relació als béns de successió, no se sotmeten a l'islam, que llega a la filla una part de l'herència igual a la meitat de la del fill, perquè si ho fessin d'aquesta manera correrien el risc de dispersió de l'herència, en el cas que aquesta filla es casés amb algú d'un altre llinatge. L'etnòloga ens dóna una lliçó de mètode: diferenciar entre la llei i la pràctica quan estem fent un treball

de camp. Germaine Tillion, anys després d'acabar el conflicte amb Algèria, diria en una ocasió recollida per l'antropòleg Christian Bromberger, "en aquesta era de descolonització generalitzada, el gran continent femení continua sent una colònia en molts aspectes". De fet sense anomenar-se feminista sempre va batallar de forma activa per l'emancipació de la dona a la Mediterrània.